

Sie haben meine
Hände und Füße durchgraben,
sie teilen meine Kleider unter sich
und werfen das Los um mein Gewand.

Aber du, Herr, sei nicht ferne.
Meine Stärke, eile mir zu helfen.
Errette meine Seele vom Schwert,
meine Einsame von den Hunden.

Hilf mir aus dem Rachen des Löwen
und errette mich von den Einhörnern.

Ich will deinen Namen predigen
meinen Brüdern,
ich will dich in der Gemeinde rühmen.

Rühmet den Herrn, die ihr ihn fürchtet!
Es ehre ihn aller Same Jakobs,
und vor ihm scheue sich
aller Same Israels,
denn er hat nicht verachtet
noch verschmäht das Elend des Armen
und sein Antlitz nicht vor ihm verborgen
und da er zu ihm schrie,
hörte er es.

Dich will ich preisen
in der großen Gemeinde,
ich will meine Gelübde bezahlen
vor denen, die ihn fürchten.

Die Elenden sollen essen,
daß sie satt werden,
und die nach dem Herrn fragen,
werden ihn preisen.

Euer Herz soll ewiglich leben.
Es werde gedacht aller Welt Ende,
daß sie sich zum Herrn bekehren
und vor ihm anbeten
alle Geschlechter der Heiden.
Denn der Herr hat ein Reich
und er herrscht unter den Heiden.

Sápou se jako lev
na mé ruce a nohy,
dělí se o mé roucho,
losují o můj oděv.

Nebud' mi vzdálen, Hospodine,
má sílo, pospěš mi na pomoc!
Vysvobod' mou duši od meče,
chraň jedině, co mám, před psí tlapou.

Zachraň mě za lví tlapy
před rohy jednorozců!

O tvém jménu budu vyprávět
svým bratřím,
ve shromáždění tě budu chválit.

Kdo se bojíte Hospodina, chvalte ho!
Ctěte ho, všichni potomci Jákobovi,
celé izraelské potomstvo,
žij před ním v bázni!
Nepohrdl poníženým,
v opovržení ho neměl.
Když trpěl příkoří,
neukryl před ním svou tvář,
slyšel, když k němu o pomoc volal.

Od tebe vzejde mi chvála
ve velikém shromáždění.
Své sliby splním
před těmi, kdo se ho bojí.

Pokorní budou
jíst dosyta,
budou chválit Hospodina ti,
kdo se na jeho vůli dotazují.

Vaše srdce bude žít navždy.
Rozpomenou se a navrátí se
k Hospodinu všechny dálavy země.
Tobě se budou klanět
všechny čeledi pronárodů.
Vždyť Hospodinu náleží kralovat,
i nad pronárody vládnout.

Collegium 419

vokální soubor staré hudby
early music vocal ensemble
Vokalensemble für alte Musik

PLÁČ IZRAELE

DAS WEINEN ISRAELS | ISRAEL'S CRY

Heinrich Schütz (1585-1672)

MUSIKALISCHE EXEQUIEN

Tomás Luis de Victoria (1548-1611)

NIGRA SUM SED FORMOSA VADAM ET CIRCUIBO CIVITATEM

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847)

WARUM TOBEN DIE HEIDEN RICHE MICH, GOTT MEIN GOTT, WARUM HAST DU MICH VERLASSEN?

COLLEGIUM 419

soprán: IRENA ČÁPOVÁ, MILOSLAVA FOUSKOVÁ, RENATA PUŠOVÁ,
HELENA RICHTEROVÁ, KRISTÝNA STOKLASOVÁ, HELENA VORÁČOVÁ
alt: DITA BRÁZDILOVÁ, JANA GINZELOVÁ, DANIELA JAVORČEKOVÁ,
MARIKA PEČENÁ, EVA TRUNDOVÁ
tenor: PAVEL ADÁMEK, PETR DYRC, VÍT JIRÁSEK,
MIREK SASKA, JOSEF VLASÁK, JIŘÍ VLK
bas: MARTIN FLORIÁN, JAN HARTINGER, PAVEL HOSPODÁŘ,
TOMÁŠ KALINČÍK, LUDĚK KUDLÁČEK, JAN PETRÁČEK, LUKÁŠ ROUS

theorba: PŘEMYSL VACEK

viola da gamba: JAKUB MICHL

varhanní pozitiv: FILIP DVOŘÁK

provedení řídí: ČENĚK SVOBODA

© Collegium 419, o. s.
www.collegium419.cz
www.facebook.com/collegium419

„Nahý jsem vyšel z života matky své, nahý se také zase tam navrátím. Hospodin dal, Hospodin též odjal. Buď požeňnáno jméno Hospodinovo.“, říká Jób.

Ke smrti se rodíme. Pozemská konečnost je společným údělem všech bez rozdílu. Jednou se s jejím absolutním požadavkem bude muset vypořádat každý. Naši hluboce věřící předkové vnímali smrt jako následek prvotního hříchu a současně jako vyvrcholení života, rozhodující okamžik, v němž bylo možno mnohé napravit, ale také pokazit. Smrt byla běžnou součástí jejich života více - a jinak - než je tomu dnes. Nemoci a války kosily zástupy bez ohledu na věk a společenské postavení.

U německých protestantů 17. století byla každodenní příprava na smrt přirozenou součástí života. Ars moriendi tvořilo jeden z pilířů tehdejší mentality. Vzdělání luteráni si často sami vybírali biblické texty a duchovní písně, které měly zaznít na jejich budoucím pohřbu. Ti zámožnější si objednávali i hudebnění těchto textů. Běžné bylo též sepsání vlastního životopisu, který se posléze na pohřbu četl. Někteří velmi zámožní věřící si dokonce zaplatili celé kostýmní zkoušky na průběh jejich vlastního pohřebního bohoslužby, někteří dokonce sami sepisovali kázání, jež mělo být na jejich pohřbu prosloveno.

„Nejen světlé, ale i líbezná kázání býti musí, má-li se ho s chutí a užítkem poslouchati“ napsal v roce 1651 Jan Amos Komenský. Kázání (nejen) německé protestantské bohoslužbě 17. století mělo řadu zvyklostí, které stěží najdeme dnes. Kazatelé i hudebníci studovali a ovládali řečnické zásady vycházející z antických principů. Pracovali s rétorickými figurami. „Ozdobování sentencie jest, aby ne vždycky prostě řeč šla, jako by jen jalově něco povídal, než aby se zažívalo tak i jinak. Což v retorice slove figurae sententiae,“ píše Komenský.

Z těchto postupů vycházelo i rétorické zpřítomnění či personifikace zemřelého na pohřebních bohoslužbách. Bylo schodištěm „vzhůru“, spojnicí mezi „tady a ted“ a „oním“ světem. Kazatelé zpřítomňovali zesnulého nejen slovy, ale někdy napodobovali i jeho barvu hlasu a fyzická gesta. Představovali fiktivní rozhovor mezi zesnulým a pozůstalými. Zesnulý utěšoval pozůstalé ústy kazatele a dával jim naději na věčnou spásu. I v Musika-

lische Exequien se zpívá „Já vím, že můj vykupitel žije a vyzdvihne mě ze země“. Skladatelé byli s tímto konceptem dobře obeznámeni.

Musikalische Exequien Heinricha Schütze jsou vrcholnou personifikací v textové, hudební i prostorové rovině. Název by se dal volně přeložit jako „hudební odcházení“ (hudba k odchodu).

Exequien byla provedena 4. února 1636 v kostele sv. Jana v saském městě Gera, na pohřbu knížete Heinricha II. Posthuma Reusse z Gery (1572 – 1635). Exequien byla pro tento účel objednána a zkomponována. Schütz řídil jejich provedení.

Heinrich Reuss byl velmi zbožným člověkem, typickým německým luteránem 17. století. Trávil mnoho času modlitbami, četbou Písma, kontemplací a duchovní přípravou na nevyhnutný a neohlášený příchod smrti. O Heinrichu Reussovi je známo, že byl dobrým hudebníkem - kapelníkem a zpěvákem schopným zhostit se i náročných partů. Heinrich Reuss byl vzdělaným a kultivovaným člověkem. Jako diplomat byl známý a respektovaný na mnoha evropských dvorech, včetně Habsburků. To ochránilo jeho knížectví od třicetileté války.

Bohoslužba byla uvedena první částí exequií, která má podtitul ‚Koncert ve formě německé mše za zemřelé‘. Texty tohoto oddílu volně vycházejí z půdorysu luterské mše (tj. Kyrie a Gloria). Od katolického requiem je odlišuje mimo jiné i parafráze andělského hymnu Gloria. V duchovní poezii německých luteránů se často mluví o radosti posledních věcí člověka... „a proto umírám s radostí ... protože kdo umírá v Kristu, umírá beze smrti“. Klíčem k pochopení nezvyklé struktury Musikalische Exequien jsou biblické texty a luterské písně, které Heinrich Reuss osobně vybral a nechal vytepat na stěny své rakve, tajně postavené rok před jeho smrtí. I když tento akt sám o sobě nebyl u zámožných luteránů zcela ojedinělý, Reussův výběr textů a symbolika jejich umístění (z níž vychází i pořadí textů v hudbě) jsou odrazem jeho výjimečného duchovního soustředění na poslední věci člověka.

Parafráze Gloria je symbolicky zarámována na začátku a na konci citací dvou slok z písně ‚Nun freut euch lieben Christen‘ (Nyní se ra-

Daß ich hineingehe zum Altar Gottes,
zu dem Gott,
der meine Freude und Wonne ist,
und dir, Gott, auf der Harfe danke, mein Gott.

Was betrübst du dich, meine Seele,
und bist so unruhig in mir?
Harre auf Gott,
denn ich werde ihm noch danken,
daß er meines Angesichts Hilfe
und mein Gott ist.

**Mein Gott, mein Gott,
warum hast du mich verlassen?**

Ich heule, aber meine Hilfe ist fern.
Mein Gott, des Tages rufe ich,
so antwortest du nicht
und des Nachts schweige ich auch nicht.

Aber du bist heilig,
der du wohnest unter dem Lobe Israels.
Unsre Väter hofften auf dich
und da sie hofften, halfest du ihnen aus.
Zu dir schriehen sie, und wurden errettet,
sie hofften auf dich,
und wurden nicht zu Schanden.

Ich aber bin ein Wurm, und kein Mensch,
ein Spott der Leute,
und Verachtung des Volks.
Alle, die mich sehen, spötnen meiner,
sperrn das Maul auf und schütteln den Kopf:
Er klage es dem Herrn,
der helfe ihm aus,
und errette ihn, hat er Lust zu ihm.

Ich bin augeschüttet wie Wasser,
alle meine Gebeine haben sich getrennt.
Mein Herz ist in meinem Leibe
wie zerschmolzenes Wachs.

Meine Kräfte sind vertrocknet
wie eine Scherbe,
und meine Zunge klebt am Gaumen,
und du legst mich in des Todes Staub.

Denn Hunde haben mich umgeben,
und der Bösen Rotte
hat sich um mich gemacht.

A já tam přistoupím k božímu oltáři,
k Bohu,
zdroji své jásavé radosti, a hrou na citeru
ti budu vzdávat chválu, Bože, můj Bože!

Proč se tak trpce rmoutíš, má duše,
proč ve mně úzkostně sténáš?
Na Boha čekej,
opět mu budu vzdávat chválu,
jemu, své spáse.
On je můj Bůh.

Bože můj, Bože můj,
proč jsi mě opustil?
Daleko spása má, ač o pomoc volám.
Bože můj, volám ve dne,
a neodpovídáš,
nemohu se ztišit ani v noci.

Ty jsi ten Svatý,
jenž trůní obklopen chválami Izraele.
Otcové naši doufali v tebe,
doufali, tys jim dal vyváznout.
Úpěli k tobě a unikli zmaru,
doufali v tebe
a nebyli zahanbeni.

Já však jsem červ a ne člověk,
potupa lidství,
povrhel lidu.
Všem, kdo mě vidí, jsem jenom pro smích,
šklebí na mě, potřásají hlavou:
Svěř to Hospodinu!
Ať mu dá vyváznout,
toho vysvobodí, když si ho oblíbil!

Rozlívám se jako voda,
všechny kosti se mi uvolňují,
jako vosk je mé srdce,
rozplynulo se v mém nitru.

Jako střep
vyschla má síla,
jazyk mi přisedl k patru.
Vrháš mě do prachu smrti

Smečka psů mě kruhem svírá,
zlovlná tlupa
mě obklíčuje.

Aber ich habe meinen König eingesetzt auf meinem heiligen Berge Zion. Ich will von einer solchen Weise predigen, dass der Herr zu mir gesagt hat:	Já jsem ustanovil svého krále na Siónu, na své svaté hoře! Přednesu Hospodinovo rozhodnutí. On mi řekl:
Du bist mein Sohn, heute hab' ich dich gezeuget. Heische von mir, so will ich dir die Heiden zum Erbe geben und der Welt Ende zum Eigenthum.	Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil. Požádej a národy ti předám do dědictví, v trvalé vlastnictví i dálavy země.
Du sollst sie mit eisernem Zepter zerschlagen, wie Töpfe sollst du sie zerbrechen.	Rozdrtíš je železnou holí, rozbiješ je jak nádobu z hlíny.
So lasset euch nun weisen, ihr Könige, und lasset euch züchtigen, ihr Richter auf Erden. Dienet dem Herrn mit Furcht und freuet euch mit Zittern!	Nuže, králové, mějte rozum, dejte na výstrahu, soudcové země! Služte Hospodinu s bázní a jásejte s chvěním.
Küsst den Sohn, dass er nicht zürne, und ihr umkommet auf dem Wege, denn sein Zorn wird bald aufbrennen. Aber Wohl allen, die auf ihn trauen.	Líbejte syna, ať se nerozhněvá, ať na cestě nezhyne, jestliže jen málo vzplane hněvem. Blaze všem, kteří se k němu utíkají!
Ehre sei dem Vater und dem Sohne und dem heiligen Geiste. Wie es war von Anfang, jetzt und immerdar und von Ewigkeit zu Ewigkeit. Amen.	Sláva Otci, Synu i Duchu svatému, jakož bylo na počátku, nyní, vždy a na věky věků. Amen.
Richte mich, Gott, und führe meine Sache wider das unheilige Volk und errette mich von den falschen und bösen Leuten.	Dopomoz mi, Bože k právu, ujmi se mého sporu, dej mi vyváznout před bezbožným pronárodem, před člověkem záluďným a podlým!
Denn du bist der Gott, du bist der Gott meiner Stärke, warum verstößest du mich? Warum lässest du mich so traurig gehn, wenn mein Feind mich drängt?	Tys přece moje záštita, Bože. Proč zanevřel jsi na mě, proč stále mám chodit zármutkem sklíčen v sevření nepřítelů?
Sende dein Licht und deine Wahrheit, daß sie mich leiten zu deinem heiligen Berge und zu deiner Wohnung.	Sešli své světlo a svoji věrnost, ty ať mě vedou, ty ať mě přivedou k tvé svaté hoře, k příbytku tvému.

dujte, milí křesťané). Uvnitř tohoto rámce se střídají biblické texty s citacemi dalších, pro shromáždění věřících všeobecně známých písní. Například z písně ‚Nun lasst uns Gott dem Herren‘ (Nyní vzdejme Pánu díky za jeho dary, které jsme obdrželi) jsou citovány sloky ‚Sein Wort, sein Tauf, sein Nachtmahl‘ (Jeho slovo, jeho křest, jeho Poslední večeře působí proti všemu neštěstí) a ‚Durch ihn ist uns vergeben‘ (Skrze něj nám byla odpuštěna vina), které připomínají spásu a věčný život. Slokou ze známé písně ‚Mit Fried und Freud ich fahr dahin‘ (Odcházím s radostí a s pokojem) je text ‚Er ist das Heil und selig Licht‘ (On je spásou a svatým světlem pro pohany, které osvětluje ty, kdož tě neznají, a je jim pastýřem. On je chválou ctí radostí a slastí svého lidu Izraele). Tento text vyjadřuje útěchu pozůstalým a zároveň je středem symetrie celé první části Exequií. Umístění textů na rakvi, ze kterého vychází jejich pořadí v Exequiích, symbolizuje růst křesťanské naděje a útěchy od Země k Nebi. Protilehlé strany reprezentují v baroku oblíbený princip teze a antiteze. Nejvýraznější kontrast – mezi fyzickou smrtí a věčným životem je umístěn nad nejvzdálenějšími částmi těla. Nad hlavou (Žijeme-li, žijeme pro Pána, umíráme-li, umíráme pro Pána. Když takto žijeme a umíráme, náležíme Pánu. [Ř 14,8]) a nad nohama (Jdi, můj lide, do komnaty a zavři za sebou dveře, skryj se malý okamžik, dokud hněv nepřejde. [Iz 26,20]). Nad očima je kříž a text ‚Kristus je můj život, smrtí jen získám.‘ [F 1,21]. Po obvodu rakve je napsáno ‚Der Gerechten Seelen sind in Gottes Hand...‘ (Duše spravedlivých jsou v Božích rukou a žádná trýzeň se jich nedotkne: v očích poštilého budou vypadat, jako by zemřeli, a jejich odchod se bude považovat za pohromu, jejich smrt za zkázu. Avšak oni jsou v pokoji.‘ [Mdr 3,1-3]). Kontrast pozemského a nadzemského je působivě převeden i do hudební řeči – dialogu těžce krácejícího basu a dvou sopránů s lehkostí odpovídajících ‚ale ony /duše spravedlivých/ jsou v pokoji‘. Pořadí textů v Musikalische Exequien je důmyslné. Setkáváme se zde s odkazem samotného Heinricha Reusse. Otázka zda a do jaké míry se podílel Heinrich Schütz i na výběru textů a jejich uspořádání, zůstává dosud nezodpovězená. Po kázání, ve druhé části Exequií, se Schütz opět vrací k 73. žalmu

‚Pane, když mám jen tebe, nežádám nic na nebi ani na zemi‘ (který zazněl již v úvodu v sólovém tenoru) a nechá jej přednést dvěma sbory. Zvlášť působivě jsou vzájemně odpovědi sborů v závěru moteta: ‚Ty jsi navěky Bůh, útěcha mého srdce a jsi ve mně‘. Třetí oddíl Exequií je moteto, které je rozděleno mezi Chorus Primus (zpívající Simeonovo kantikum – ‚Nyní můžes, Pane, propustit svého služebníka podle svého slova v pokoji‘) a Chorus Secundus označený Beata anima cum seraphinis, svěřený dvěma sólovým sopránům a basu. Zatímco text prvního sboru je příslibem vzkříšení, druhý sbor vyjadřuje útěchu pozůstalým, v textu ze zjevení sv. Jana ‚Blahoslaveni jsou mrtví, kteří umírají v Pánu‘ (v originálu Selig sind die Toten – mezi německými hudebníky text velmi oblíbený, nacházíme jej na mnoha místech u Bacha ale i v Brahmově Ein Deutsches Requiem). Výběrem hlasů v obsazení druhého sboru Schütz naznačuje, kdo je ona ‚blažená duše obklopená serafy‘. Je to sám zesnulý Heinrich Reuss. Tím se vracíme k principu personifikace, který byl zmíněn v úvodu. V textové rovině vyslovuje Reuss útěchu o blahoslavenství mrtvých zesnulých v Pánu. V hudební rovině je personifikace naznačena svěřením role ‚Beata anima‘ sólovému barytonu či basu (Reussova pěvecká poloha). Serafové, jak vysvětluje prorok Izaiáš, jsou nejvyššími anděly v nebeské hierarchii a přímo obklopují boží trůn. Neméně významným prvkem (rétorickým v širším slova smyslu) je i záměrné umístění druhého sboru (tedy Beata anima cum seraphinis) co nejdále od varhan, jak uvádí Schütz v předmluvě k tisku. Tím, že se hlas zesnulého ozve odkudsi z prostoru, je ilustrována nehmotná podstata duše vzkříšeného. Prostorovému efektu výrazně napomáhá i ozvěna – echo, které svědčí o tom, že ‚něco‘ je za časem a prostorem... Můžeme jen přemítat, jak asi prožívali poslední chvíle před uložením rakve do hrobu pozůstalí, když k nim z dálky skrze postavu Beata anima cum seraphinis ‚mluvil‘ zesnulý. Loučí se s nimi Simeonovými slovy ‚Neboť mé oči viděly Tvé spasení, které jsi připravil přede všemi národy, světlo jež bude zjevením pohanů, slávu pro tvůj lid Izrael.‘

Heinrich Posthumus Reuß (1572–1635), Herr von Gera, Schleiz und Lobenstein mit Plauen. Er gehörte zur jüngeren Linie der Reußen von Plauen zu Gera und wird als frommer, ordentlicher, beflissener und gebildeter Mann, der weitgereist und vielerfahren sei, beschrieben. Er wählte 1634/35 Texte aus der Bibel, die auf seinem Sarkophag stehen sollten. Er ließ seinen Sarg so gestalten, dass auf dem Deckel und an den Seiten 25 Bibelverse und Kirchenliedzeilen standen, die sich mit Tod und Auferstehung beschäftigen. Von zentraler Bedeutung war für den Auftraggeber das Canticum Simeonis, wobei es sich um Worte des alttestamentarischen Priesters Simeon vor seinem Tode handelt. Heinrich Posthumus Reuß identifizierte sich sehr mit der Figur des Priesters, was bis dahin führte, dass er wünschte, am Begräbnistag Simeons, dem 4. Februar, beigesetzt zu werden. Am 3. Dezember 1635 starb Heinrich Posthumus; einbalsamiert wurde er in der Kapelle des Geraer Schlosses Osterstein aufgebahrt. In der Schlosskapelle hielt der Pfarrer Bartholomäus Schwarz am 2. Februar 1636 die erste Leichenpredigt. Danach wurde der Leichnam in die Pfarrkirche St. Johannes überführt und wirklich am 4. Februar in der Familiengruft beigesetzt.

Als sein Freund **Heinrich Schütz**, wohl der bedeutendste deutsche Komponist des Frühbarocks, 1635 aus Dänemark zurückkehrte, erhielt er von der Witwe des am 3.12.1635

Verstorbenen den Auftrag für die Vertonung der Bibelverse, so entstanden Musikalische Exequien. Der Ausdruck Exequien (eigentlich Exsequien; von lat. exsequi „hinausgeleiten, aussegnen“) bezeichnet in der Liturgie die Riten und Handlungen zwischen dem Tod und dem Begräbnis eines Christen. Je nach Gelegenheit umfassen sie drei oder weniger Stationen, in deren Verlauf eine Reihe liturgischer Gesänge vorgetragen werden. Heinrich Schütz ordnete die von Reuß ausgewählten Sprüche zu einem Concert in Form einer Missa, nach Art des lateinischen Kyrie und Gloria. Ergänzt wird das Concert durch eine doppelchörige Motette über den Bibeltext der Predigt bei der Beisetzung. Danach folgt das doppelchörige Canticum Simeonis als Höhepunkt. Der Doppelchörigkeit des dritten Teiles liegt eine symbolische Bedeutung zu Grunde: Der fünfstimmige Chor (Mezzosopran, Alt, 2 Tenöre, Bass) steht für die auf der Erde zurückgebliebenen – die eher tiefer gewählten Stimmlagen verkörpern das irdische; der zweite, dreistimmige Chor (2 Soprane, Bariton) bezeichnet durch die höheren Stimmlagen die Engel im Himmel, die Seraphime. Mit dem Gegensatz von "hohem" und "tiefem" Chor zeichnete Heinrich Schütz die Entfernung zwischen Himmel und Erde musikalisch nach.

*deutsche Zusammenfassung:
Jana Ginzlová*

Heinrich Schütz, druhorozený syn Christopha Schütze a Euphrosyne rozené Bieger, je největším německým skladatelem předbachovské éry a právem je řazen mezi největší německé skladatele vůbec. Je mistrem hudební rétoriky, jeho dílo se vyznačuje mimořádným citem pro zvuk a význam textu. Němčina se v Schützově díle geniálně pojí s existující sakrální hudbou a dává vznik novodobé německé duchovní hudbě v národním jazyce. Heinrich Schütz se stal vzorem pro mnoho dalších generací skladatelů.

Tomás Luis de Victoria pochází ze španělské Ávilu a významný vliv na jeho tvorbu měl především dlouhý pobyt v římském Collegiu Germanicu, kde se postupně z řadového žáka a zpěváka stal knězem a hudebním

skladatelem s největší světovou popularitou a také vlastně nejvýznamnějším španělským skladatelem všech dob. Na rozdíl od svých současníků se nikdy nenechal svést ke skládání světské hudby, zůstal až do smrti věrný svému poslání duchovního hudebního skladatele, nicméně v některých hudebních dílech s duchovním textem slyšíme jednoznačnou inspiraci madrigalem, nejoslovnější hudební formou té doby. Platí to v plné míře především o zhudebněných starozákonních textů Písně písní. Ostatně Píseň písní je původně naprosto pohanským literárním materiálem, který oslavuje tělesnou krásu, lásku a milování. Vyzařuje ovšem tak silné kouzlo, že jí nebylo možné vyřadit z kánonu. Křesťanské autority se snažily v celé historii posunout její erotické obrazy do roviny duchovní sym-

Nigra sum sed formosa,
filiae Ierusalem,
ideo dilexit me Rex
et introduxit me
in cubiculum suum et dixit mihi:
Surge, amica mea,
formosa mea, et veni.
Iam enim hiems transiit,
imber abiit, et recessit.
Flores apparuerunt in terra nostra,
tempus putationis advenit.

Černá jsem a přece půvabná,
dcery Jeruzalémské,
proto si mne Král oblíbil
a zavedl mne
do svého lůžka a řekl mi:
Vstaň, má přítelkyně,
krásko má, a pojď!
Hle, zima pominula,
lijavce přešly, jsou ty tam.
Po zemi se objevují květy,
nadešel čas prořezávat révu.

Vadam et circuibo civitatem,
per vicos et plateas quaeram
quem diligit anima mea.
Quaesivi illum, et non inveni.
Adiuro vos filiae Ierusalem
si inveneritis dilectum meum
ut annuntietis ei
quia amorem langueo.
Qualis est dilectus tuus
quia sic adiurasti nos?
Dilectus meus candidus
et rubicundus
estelectus ex milibus,
talis est dilectus meus
et est amicus meus filiae Ierusalem.
Quo abiit dilectus tuus,
o pulcherima,
quo declinavit et queremus eum tecum?
Ascendit in palmam
et apprehendit fructus eius.

Vstanu a prohlédnu město,
po náměstích a ulicích budu hledat toho,
kterého miluje duše má.
Hledala jsem ho, ale nenašla.
Zapřísahám vás, dcery Jeruzalémské,
kdybyste viděly milého mého,
povězte mu,
že jsem nemocná láskou.
Co má milý tvůj nad jiné milé,
že nás zavazuješ přísahou?
Milý můj je čistotou
a krví svou
vyvolený mezi jinými.
Takový jest milý můj
a přítel můj, dcery Jeruzalémské.
Kde bydlí tvůj milý,
o nejkrásnější,
kde uvidíme ho s tebou?
Vystupuje k palmám
a sklízí ovoce své.

Warum toben die Heiden
und die Leute reden so vergeblich?
Die Könige im Lande lehnen sich auf,
und die Herren
ratschlagen sich miteinander
wider den Herrn und seinen Gesalbten.

Proč se pronárody bouří,
proč národy kují marné plány?
Srocují se králové země,
vládcové se
spolu umlouvají
proti Hospodinu a pomazanému jeho.

Lasst uns zerreißen ihre Bande
und von uns werfen ihre Seile!
Aber der im Himmel wohnt,
lachtet ihrer, und der Herr spottet ihrer.

Zpřetrháme jejich pouta,
jejich provazy pryč odhodíme.
Ten, jenž trní na nebesích,
se směje, Panovníkovi jsou k smíchu.

Er wird einst mit ihnen reden
in seinem Zorn
und mit seinem Grimm
wird er sie schrecken.

Jednou k nim promluví
v hněvu,
ve svém rozlícení
je naplní děsem:

Und werde darnach
mit dieser meiner Haut umgeben werden
und werde in meinem Fleisch
Gott sehen.

Tehdy budu oblečen
do této své kůže
a ve svém těle
uvidím Boha.

Weil du vom Tod erstanden bist,
werd ich im Grab nicht bleiben,
mein höchster Trost
dein Auffahrt ist,
Todsforcht kannst du vertreiben.
Denn wo du bist, da komm ich hin,
daß ich stets bei dir lebe und bin,
drum fahr ich hin mit Freuden.

Protože jsi povstal ze smrti,
nezůstanu ani já v hrobě,
tvé zmrtvýchvstání
je mou nejvyšší útěchou,
ty dokážeš zahnat strach ze smrti.
Neboť kde jsi ty, tam přijdu i já,
abych žil navždy s tebou,
proto odcházím s radostí.

Herr, ich lasse dich nicht,
du segnest mich denn.

Pane, nepustím tě,
dokud mi nepožehnáš.

Er sprach zu mir: Halt dich an mich,
es soll dir itzt gelingen,
ich geb mich selber ganz für dich,
da will ich für dich ringen.
Den Tod verschlingt
das Leben mein,
da bist du selig worden.

Řekl mi: Připoj se ke mně,
teď se ti povede dobře,
celý se odevzdám pro tebe,
budu pro tebe zápasit.
Smrt pohltí můj život,
moje nevina na sebe vezme tvůj hřích
a tak dojdeš blaženosti.

II. MOTETTE

Herr, wenn ich nur dich habe,
so frage ich nichts nach Himmel und Erden.
Wenn mir gleich Leib und
Seele versmacht, so bist du doch, Gott,
allezeit meines Herzens Trost
und mein Teil.

Pane, když mám jen Tebe,
nežádám nic na Zemi ani na nebi.
I když zajde mé tělo a má duše,
Ty jsi navěky Bůh,
útěcha mého srdce
a jsi ve mně.

III. CANTICUM

Herr, nun lässest du deinen Diener
in Frieden fahren, wie du gesagt hast.

Pane, nyní propustíš
svého služebníka.

Denn meine Augen haben
deinen Heiland gesehen,
welchen du bereitet hast
für allen Völkern,
ein Licht zu erleuchten die Heiden
und zum Preis deines Volks Israel.
Selig sind die Toten,
die in dem Herren sterben.
Sie ruhen von ihrer Arbeit
und ihre Werke folgen ihnen nach.
Sie sind in der Hand des Herren
und keine Qual rührt sie.

Neboť mé oči viděly
Tvé spasení,
které jsi připravil
přede všemi národy,
světlo jež bude zjevením pohanů,
slávu pro tvůj lid Izrael.
Blahoslaveni jsou mrtví,
kteří umírají v Pánu.
Ano, praví Duch,
ať odpočinou od svých prací,
neboť jejich skutky
jdou s nimi.

boliky. Jakkoli je toto snažení intenzivní, jiskřivý podtext se neztratil. Victoriova moteta liturgicky náleží k mariánskému kultu, mají oslavit blahoslavenou Pannu Marii. Zhudebnění třetího verše *Nigra sum sed formosa* oplývá výraznou zvukomalbou textu. Při provedení v komorní sestavě klade na zpěváka úplně stejné interpretační nároky jako vrcholný italský madrigal. Rozsáhlejší moteto *Vadam et circuibo civitatem* zase přináší jakousi zvláštní zasněnou atmosféru a líbeznot v souladu s milostným textem.

Vokální tvorba **Felixe Mendelssohna Bartholdyho** má úzkou spojitost s hudbou starých mistrů. Mendelssohn studoval na Singakademie v Berlíně, která byla produčtá duchem barokní vokální polyfonie. Odmaturoval mohutnou kompozicí *Te Deum Laudamus*, ve které ukazuje, že umí komponovat ve všech stylech 17. století. Významné místo v Mendelssohnově tvorbě zaujímají tři žalmy z roku 1844. Tři roky před předčasnou smrtí je Mendelssohn již zkušeným a slavným skladatelem. Má již zcela vytříbený hudební jazyk, chybí mu sice životní rozeřvanost jeho romantických současníků a kolegů, přesto ale dílo můžeme bez váhání označit jako romantické. Je zde v hojné míře po-

užitá technika dvojsborů, střídání sólových skupin a tutti, častá zvukomalba a velká dramaticčnost jednotlivých obrazů ze žalmů. Mendelssohn zde osvědčuje svou dobrou zvukovou představu, píše jednotlivé hlasy tak, že sbor zní krásně a barevně v širokých harmoniích. Zároveň máme pocit, že skladby jsou psány jako symfonické básně, že Mendelssohn používá barvy hlasů podobně jako barvy instrumentů v symfonickém orchestru. Zajímavý je také harmonický plán žalmů. V každém z nich Mendelssohn našel jakýsi řez, místo, kdy se láme atmosféra textu, kdy ze stíznosti a žalování k Bohu přechází zpěvák žalmu do naděje, důvěry a odevzdání se Hospodinu. Ve všech třech žalmech na tomto místě volí Mendelssohn modulaci z původní mollové do stejnojmenné durové stupnice (g moll - G dur, d moll - D dur, e moll - E dur). Právě na těchto místech má posluchač pocit, že Hospodin promluvil, že vyslyšel stíznost trpícího nebo ukřivděného člověka a, jak je psáno ve 43. žalmu: "seslal své světlo a pravdu svoji tak, aby člověk zavrhil trápivé pochyby a důstojným krokem šel na Svatou horu Hospodinovu a k jeho oltáři".

Čeněk Svoboda

MUSIKALISCHE EXEQUIEN

I.

Nacket bin ich vom Mutterleibe kommen.
Nacket werde ich wiederum dahin fahren.
Der Herr hat's gegeben,
der Herr hat's genommen,
der Name des Herren sei gelobet.

Nahý jsem přišel z ženy na svět.
Nahý opět odejdu.
Bůh daroval,
Bůh odňal,
jméno Boží budiž pochváleno.

Herr Gott, Vater im Himmel,
erbarm dich über uns.

Bože otče na nebesích,
smiluj se nad námi.

Christus ist mein Leben,
Sterben ist mein Gewinn.
Siehe, das ist Gottes Lamm,
das der Welt Sünde trägt.

Kristus je můj život,
smrtí jen získám.
Hle beránek boží,
který snímá hříchy světa.

Jesu Christe, Gottes Sohn,
erbarm dich über uns.

Ježíši Kriste, synu Boží,
smiluj se nad námi.

Leben wir, so leben wir dem Herren, sterben wir, so sterben wir dem Herren, darum wir leben odr sterben, so sind wir des Herren.	Žijeme-li, žijeme pro Pána, umíráme-li, umíráme pro Pána. Když takto žijeme a umíráme, náležíme Pánu.
Herr Gott, heiliger Geis., erbarm dich über uns.	Pane Bože, Duchu svatý, smiluj se nad námi.
Also hat Gott die Welt geliebt, dass er seinen eingebornen Sohn gab.	Tak Bůh miloval svět, že dal světu svého jednorozeného syna.
Auf das alle, die an ihn gläuben, nicht verloren werden, sondern das ewige Leben haben.	A proto všichni, kdo v něho věří, nebudou zatraceni, ale budou mít život věčný.
Er sprach zu seinem lieben Sohn: Die Zeit ist hie zu erbarmen, fahr hin meins Herten werte Kron und sei das Heil der Armen und hilf ihn aus der Sünden Not, erwürg vor sie den bittern Tod und laß sie mit dir leben.	Řekl svému milovanému synovi: Nadešel čas slitování, jdi tam, drahá koruno mého srdce, a staň se spásou ubohých, pomoz jim z bídy hřichu a zbav je hořké smrti, ať žijí s tebou.
Das Blut Jesu Christi, des Sohnes Gottes, machtet uns rein von allen Sünden.	Krev Ježíše Krista, syna Božího, nás očišťuje od všech hřichů.
Durch ihn ist uns vergeben die Sünd, geschenkt das Leben im Himmel soll'n wir haben o Gott, wie grosse Gaben. Unser Wandel ist im Himmel, von dannen wir auch warten des Heilandes, Jesu Christi, des Herren, welcher unsern nichtigen Leib verklären wird, dass er ähnlich werde seinem verklärten Leibe.	Skrze něj nám byla odpuštěna vina a darován život, ó Bože, jak nesmírné dary obdržíme v nebi! Naše proměna je v nebi, odkud též očekáváme spasitele, pána Ježíše Krista. On oslaví naše nicotné tělo, takže bude podobné jeho oslavenému tělu.
Es ist allhier ein Jammertal, Angst, Not und Trübsal überall, deß Bleibens ist ein kleine Zeit voller Mühseligkeit, und wer's bedenkt, ist immer im Streit.	Zde je slzavé údolí, všude strach, bída a zármutek, náš zdejší čas je krátký, plný útrap, a kdo o něm přemýšlí, je ve stálém sváru.
Wenn eure Sünde gleich blutrot wären, soll sie doch schneeweiß werden, wann sie gleich ist wie rosinfarb, soll sie doch wie Wolle werden.	I kdyby váš hřich byl šarlatový jako krev, přece zbělí jako sníh. I když bude tmavě rudý, přece bude jako vlna.

Sein Wort, sein Tauf, sein Nachtmahl dient wider allen Unfall, der heilige Geist im Glauben lehrt uns darauf vertrauen.	Jeho slovo, jeho křest, jeho Poslední večeře působí proti všemu neštěstí, Duch svatý ve víře nás učí se tomu svěřit.
Gehe hin, mein Volk, in eine Kammer und schleuss die Tür nach dir zu, verbirge dich einen kleinen Augenblick, bis der Zorn vorübergehe.	Jdi, můj lide, do komnaty a zavři za sebou dveře, skryj se malý okamžik, dokud hněv nepřejde.
Der Gerechten Seelen sind in Gottes Hand und keine Qual rühret sie an, für den Unverständigen werden sie angesehen, als stürben sie, und ihr Abschied wird für eine Pein gerechnet und ihr Hinfahren für Verderben, aber sie sind in Frieden.	Duše spravedlivých jsou v Božích rukou a žádná trýzeň se jich nedotkne, v očích pošetilého budou vypadat jako by zemřeli, a jejich odchod se bude považovat za pohromu, jejich smrt za zkázu. Avšak oni jsou v pokoji.
Herr, wenn ich nur dich habe, so frage ich nichts nach Himmel und Erden.	Pane, když mám jen tebe, nežádám nic na nebi ani na zemi.
Wenn mir gleich Leib und Seele verschmacht, so bist du Gott allzeit, meines Herten Trost und mein Teil.	I když zajde mé tělo i duše, ty jsi na věky Bůh, útěcha mého srdce, a jsi ve mně.
Er ist das Heil und selig Licht, für die Heiden, zu erleuchten, die dich kennen nicht, und zu weiden. Er ist seines Volks Israel der Preis, Ehr, Freud und Wonne.	On je spásou a svatým světlem pro pohany, které osvěcuje ty, kdož tě neznají, a je jim pastýřem. On je chválou ctí, radostí a slastí svého lidu Izraele.
Unser Leben währet siebenzig Jahr, und wenn's hoch kömmt so sind's achtzig Jahr. Und wenn es köstlich gewesen ist, so ist es Müh und Arbeit gewesen.	Náš život trvá sedmdesát let, a jen někdy se dožijeme osmdesáti let. A i když byl náš život znamenitý, přece to byla jen námaha a práce.
Ach wie elend ist unser Zeit allhier auf dieser Erden, gar bald der Mensch darniederleit, wir müssen alle sterben. Allhier in diesem Jammertal ist Müh und Arbeit überall, auch wenn dirs wohl gelinget.	Ach, jak ubohé jsou naše dny zde na zemi. Člověk brzy chřadne, my všichni musíme zemřít. Zde v tomto slzavém údolí je všude námaha a lopota, i když se ti dobře daří.
Ich weiß, dass mein Erlöser lebt, und er wird mich hernach aus der Erden auferwecken.	Já vím, že můj vykupitel žije a vyzdvihne mě ze země.